

OUDERS AAN HET WERK

De relatie tussen werk en werkkenmerken van ouders
en tijd besteed aan activiteiten met kinderen

Margriet van der Graaf – 5700817

Bachelorproject Sociologie

Universiteit Utrecht

Docent: Anne-Rigt Poortman

Tweede lezer: Judith Kas

13 juni 2019

Inleiding

Het aantal werkende vrouwen is toegenomen. In 1970 was de arbeidsdeelname van vrouwen in Nederland 35,7 procent, in 1990 was dit 49 procent en in 2018 zelfs 65,8 procent (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019). In de tweede helft van de twintigste eeuw is ook het aantal vrouwen met kinderen op de arbeidsmarkt flink toegenomen (Hsin & Felfe, 2014). Als gevolg hiervan zijn er veel gezinnen met tweeverdieners. Deze situatie is meer regel dan uitzondering in westerse families. Er moet in deze gezinnen door de ouders tijd worden gevonden voor zowel het werk als de kinderen (Malinen, Kinnunen, Tolvanen, Rönkä, Wierda-Boer, & Gerris, 2010). De angst is dat er minder tijd is voor kinderen wanneer ouders werken en dat terwijl aandacht en tijd besteden aan kinderen belangrijk is. Er blijkt namelijk een relatie te zijn tussen de tijd die ouders investeren in kinderen en het welzijn van kinderen (Sayer, Bianchi, & Robinson, 2004). Er is bijvoorbeeld een positief verband tussen de betrokkenheid van ouders en het schoolsucces van het kind (Heymann & Earle, 2001). Ook heeft meer tijd besteden met kinderen een positief effect op de ontwikkeling van kinderen (Gauthier, Smeeding, & Furstenburg, 2004).

Maar wat gebeurt er met die tijd wanneer ouders werken? De toename in werkende moeders, en dus in tweeverdieners, lijkt weinig consequenties te hebben voor kinderen. Beide ouders zijn juist meer tijd gaan besteden aan de zorg voor kinderen dan veertig jaar geleden (Gauthier et al, 2004). De tijd en aandacht die wordt besteed aan kinderen door moeders blijkt veel meer constant te zijn over de laatste decennia dan je zou kunnen verwachten, gegeven de toename van arbeidsdeelname van vrouwen (Bianchi, 2000). Moeders besteedden in 1965 gemiddeld 54 minuten per dag aan hun kinderen en in 2012 was dit 104 minuten, blijkt uit onderzoek dat is gedaan in elf Westerse landen, waaronder Nederland. Ook vaders zijn meer tijd gaan besteden aan kinderen, van 16 minuten per dag in 1965 naar 59 minuten in 2012 (Dotti Sani & Treas, 2016). Er zijn dus twee trends te zien op macroniveau, namelijk meer gezinnen met tweeverdieners en meer tijd besteed aan kinderen door ouders. De vraag die in dit onderzoek onderzocht wordt, is: wat is de invloed van werk en werkkenmerken van ouders op de hoeveelheid tijd die besteed wordt aan kinderen en verschilt dat effect tussen moeders en vaders? Zoals hieronder beschreven is de combinatie van de verschillende aspecten die meegenomen worden in het huidige onderzoek niet eerder onderzocht op microniveau. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van Nederlandse data.

De toevoeging van het huidige onderzoek is dat er zowel naar verschillende werkkenmerken als verschillende type activiteiten met kinderen wordt gekeken. Daarnaast

wordt ook nog het verschil van het effect tussen vaders en moeders getest. Al deze aspecten samen zijn niet eerder onderzocht. Er is wel onderzoek gedaan waarin wordt gekeken naar de relatie tussen werk en tijdsbesteding met kinderen door ouders, maar daarin wordt alleen de invloed van werk zelf meegenomen (Bianchi, 2000; Nock & Kingston, 1988), of maar één van de werkkenmerken wordt bekeken, namelijk niet-standaard werktijden (Rapoport & Le Bourdais, 2008). Over de relatie tussen overwerk en tijdsbesteding met kinderen en tussen reistijd en tijd besteed met kinderen is nog helemaal geen onderzoek gedaan in westerse landen. Er wordt in het huidige onderzoek ook bekeken of er een verschillend effect is op de verschillende soorten activiteiten die met kinderen worden gedaan, de routine- en interactieve activiteiten. Routineactiviteiten gaan over de dagelijkse zorg en interactieve activiteiten zijn activiteiten zoals spelen of lezen met een kind (Roeters, Van der Lippe, & Kluwer, 2009). In eerdere studies die de invloed van werk op tijdsbesteding met kinderen onderzoeken, wordt alleen gekeken naar de totale tijd, zonder het onderscheid in de verschillende activiteiten (Jacobs & Kelley, 2006; Presser, 1988). In het onderzoek van Roeters et al. (2009) is wel gekeken naar de invloed van werk van beide ouders op de tijd die wordt besteed aan verschillende type activiteiten met kinderen, maar hier wordt alleen gekeken naar de invloed van werk. De invloed van reistijd, overwerk en niet-standaardwerktijden op de routine- en interactieve activiteiten is niet eerder onderzocht. Daarnaast is in eerder onderzoek vooral gekeken naar de tijdsbesteding van moeders met kinderen (Kendig & Bianchi, 2008), maar vaders hebben de laatste jaren een groter aandeel in de zorg voor hun kinderen (Bianchi, 2000). Er wordt daarom gekeken naar de vergelijking tussen vaders en moeders. Het interactie-effect wordt getoetst, dit laat zien of er een verschil is tussen de invloed van werk en werkkenmerken op tijd met kinderen door vaders en door moeders. Dit onderzoek vergroot het inzicht in het effect van de verschillende factoren van werk van vaders en moeders op hun tijdsbesteding, in het bijzonder op de verschillende soorten activiteiten die zij ondernemen met hun kinderen.

2. Theoretisch kader

In het theoretisch kader zal eerst ingegaan worden op de invloed van het al dan niet hebben van werk op tijd met kinderen door ouders. Hierin wordt ook de invloed van werkuren meegenomen. Vervolgens wordt gekeken naar de invloed van verschillende werkkenmerken, namelijk reistijd, overwerk en niet-standaard werktijden. Daarna wordt gekeken naar de invloed van werk en werkkenmerken op verschillende soort activiteiten die worden gedaan met

kinderen. Als laatst zal worden ingegaan op de vraag in hoeverre het effect van werk en werkkenmerken op tijd die wordt besteed met kinderen, verschilt tussen moeders en vaders.

2.1 De invloed van werk

Over de invloed van werk op tijd die wordt besteed met kinderen bestaan tegengestelde ideeën. Aan de ene kant wordt gezegd dat hoe meer een ouder werkt, hoe minder tijd er beschikbaar is voor een kind (StGeorge & Fletcher, 2012). De negatieve invloed van werk op de betrokkenheid van ouders bij activiteiten van hun kinderen wordt in verband gebracht met de schaarste van tijd of de *time availability approach*, ook wel *time-based conflict* genoemd (Roeters et al., 2009). Deze benadering stelt dat tijd die wordt gependeed aan activiteiten in een bepaalde rol niet kan worden gependeed aan activiteiten in een andere rol. Dit heeft twee aspecten, ten eerste kan men niet fysiek op twee plekken tegelijk zijn. Daarnaast kan (tijds)druk die wordt ervaren door het hebben van de ene rol ervoor zorgen dat iemand mentaal niet in staat is zich bezig te houden met de andere rol (Greenhaus & Beutell, 1985). Het *time-based conflict* ontstaat wanneer tijd die wordt besteed aan het ene domein tijd kost die nodig is voor een ander domein. Werk is hierin een belangrijke factor (Barnes, Wagner, & Ghumman, 2012). Daarnaast kost werk ook energie, dit kan een extra negatief effect hebben op de betrokkenheid van ouders bij kinderen. Ouders hebben mogelijk door het werk weinig of minder energie over voor kinderen (Roeters, Van der Lippe, & Kluwer, 2008).

Daartegenover wordt beweerd dat de tijd die besteed met kinderen niet minder wordt als gevolg van werk, omdat tijd met kinderen door ouders, met name door moeders, sterk wordt beschermd. Dit komt omdat het belangrijk wordt gevonden (Bianchi, 2000; Roeters et al., 2008). Daarnaast bestaat het idee dat er juist ook positieve gevolgen kunnen zijn van werk op individuen, werk kan een verrijking zijn. Werk kan een positief effect hebben op welzijn. Er wordt gesuggereerd dat individuen die werk hebben en daar tevreden mee zijn en tegelijkertijd een rol in de familie hebben, een hoger welzijn hebben dan individuen die alleen één van beide hebben of die niet tevreden zijn met één of meer van hun rollen (Greenhaus & Powell, 2006). Dit is echter niet meteen een reden om aan te nemen dat de tijd die besteed wordt met kinderen gelijk blijft of groter wordt. Daarnaast zijn er meer onderzoeken, zoals hieronder beschreven, die aantonen dat werk en meer werkuren zorgen voor minder tijd die wordt besteed aan kinderen. Daarom wordt een negatief effect van werk en werkuren verwacht.

Hypothese 1: Wanneer een ouder werkt, wordt er minder tijd besteed aan kinderen dan wanneer een ouder niet werkt.

Hypothese 2: Hoe meer uren een ouder werkt, hoe minder tijd er wordt besteed aan kinderen.

Er is niet veel onderzoek gedaan dat specifiek deze relatie heeft getest, onderzoek gaat vaker over huishoudelijke taken in het algemeen. Eerder onderzoek dat deze relatie wel heeft getest, toont verschillende uitkomsten. Er is onderzoek gedaan dat aantoont dat hoe meer uren mannen besteden aan werk, hoe minder ze betrokken zijn bij de zorg voor hun kinderen (Jacobs & Kelley, 2006; Roeters et al, 2008). Ook werkende moeders besteden minder tijd met hun kinderen dan niet-werkende moeders (Bianchi, 2000; Hsin & Felfe, 2014).

Ander onderzoek toont andere resultaten waaruit blijkt dat betaald werk niet direct invloed lijkt te hebben op tijd die ouders besteden aan hun kinderen. Ouders die werken, besteden iets minder tijd aan kinderen dan niet-werkende ouders, maar het verschil is klein als je het bekijkt in vergelijking met het aantal uren dat ze werken. Ouders behouden hun tijd met kinderen door minder tijd te besteden aan vrije tijd en persoonlijke activiteiten (Gauthier et al, 2004). Dit laatste is in lijn met het idee dat ouders tijd met hun kinderen beschermen.

2.2 Invloed van werkkenmerken

Er zijn verschillende werkkenmerken die van invloed kunnen zijn op de tijd die besteed wordt aan kinderen. Hieronder worden de volgende werkkenmerken besproken: reistijd, overwerk en niet-standaardwerktijden.

2.2.1. Reistijd

Reistijd is de tijd die iemand onderweg is van huis naar de plek waar iemand werkt. Een langere reistijd van en naar het werk leidt tot meer uren die besteed worden aan werk. Aan de hand van de *time availability approach* kan verwacht worden dat hoe meer reistijd ouders hebben, hoe minder tijd er wordt besteed aan kinderen. Tegelijkertijd zijn er ook voordelen te noemen aan reistijd van en naar het werk en zoals hieronder te lezen wordt dit ook ondersteund door de literatuur. Zo geeft reistijd de gelegenheid om je mentaal voor te bereiden op de bestemming, het kan de tijd geven om het werk weer uit je hoofd te zetten. Ook kan iemand tijdens reistijd zijn of haar eigen muziek luisteren of de krant, een boek of tijdschrift lezen. Dit geeft ontspanning en het kan voelen als een pauze. Reistijd is misschien wel het enige moment op de dag voor iemand dat hij of zij deze activiteiten kan doen en tijd voor zichzelf heeft (Jain & Lyons, 2008). Er kan verwacht worden dat individuen hierdoor weer meer energie hebben wanneer zij thuiskomen, onder andere om activiteiten met kinderen te ondernemen. Het is niet

waarschijnlijk dat de energie die men krijgt van reistijd, de tijd die wordt verloren door het reizen kan compenseren. Hierom kan verwacht worden dat meer uren reistijd een negatieve invloed heeft op de tijd die wordt besteed met kinderen.

Hypothese 3: Hoe meer reistijd van en naar het werk een ouder heeft, hoe minder tijd er wordt besteed aan kinderen.

Er is geen onderzoek gedaan dat de relatie tussen reistijd en tijdsbesteding met kinderen heeft gemeten. Wel kan er iets gezegd worden over de invloed van reistijd in het algemeen op basis van eerder onderzoek. Australisch onderzoek laat zien dat reistijd door ouders ook wel wordt ervaren als positief, als een moment van rust of als nuttige tijd (StGeorge & Fletcher, 2012). Ander onderzoek toont aan dat het hebben van reistijd door de reiziger vaak wordt ervaren als voordelig. De tijd en ruimte van reizen kunnen kansen bieden voor de mentale ‘transitie’ van iemand om weer te veranderen naar de rol van thuis of op het kantoor. Wanneer het reizen als positief wordt ervaren, heeft dit impact op de sociale interacties thuis of op het werk. Er is dus ook een positief effect op het netwerk. (Jain & Lyons, 2008). Kinderen zijn ook onderdeel van het netwerk van ouders, dus mogelijk heeft reistijd ook een positief effect op kinderen. Dit zegt echter niks over of het wel of niet ten koste gaat van tijd die wordt besteed met kinderen.

2.2.2. Overwerk

Ook tijd besteed aan overwerk kan bekeken worden vanuit de *time availability approach*. Overwerken zorgt ervoor dat een individu meer tijd besteed aan het werk en dus minder tijd heeft om thuis te zijn en om activiteiten met kinderen te ondernemen. Daarnaast kan overwerk ook leiden tot problemen met iemands gezondheid, zowel lichamelijk als geestelijk (Spurgeon, Harrington, & Cooper, 1997). Het kan ook zorgen voor een hoger niveau van stresshormonen (Nylen, Voss, & Floderus, 2001). Overwerk kan zorgen voor meer inspanning op het werk en ook voor minder tijd om bij te komen van het werk wanneer iemand thuis is (Beckers, 2008). Op basis hiervan kan verwacht worden dat ouders vanwege het overwerk minder tijd en energie hebben om tijd door te brengen met hun kinderen.

Hypothese 4: Hoe meer uren een ouder moet overwerken, hoe minder tijd er wordt besteed aan kinderen

Ook over de relatie tussen overwerk en tijdsbesteding met kinderen is geen onderzoek gedaan. Wel kan er iets gezegd worden over de invloed van overwerk op het privéleven in het algemeen. Een onderzoek onder Nederlanders wijst uit dat overwerken door ouders met een voltijd baan een verstoring is van het privéleven. Verlenging van de werkdag zorgt ervoor dat er minder tijd of energie of beiden beschikbaar is voor familieactiviteiten (Jansen, Kant, Nijhuis, Swaen, & Kristensen, 2004). Overwerk is geassocieerd met een negatieve *work-home interference*, wat betekent dat er een negatieve invloed is van werk op het privéleven (Van der Hulst & Geurts, 2001). Werknemers die overwerken zijn zich er bewust van dat ze hierdoor tijd missen met hun familie. Zij proberen het negatieve effect van overwerk op hun persoonlijk leven te minimaliseren (Lautsch & Scully, 2007).

2.2.3. Niet-standaard werktijden

Onder niet-standaard werktijden vallen werkschema's in de avond, nacht en weekenden (Li, Johnson, Han, Andrews, Kendall, Strazdins, & Dockery, 2014) en werkschema's met wisselende shifts (Han, 2004; Rapoport & Le Bourdais, 2008). Op basis van de *time availability approach* kan iets gezegd worden over de relatie tussen de beschikbaarheid van tijd en niet-standaardwerktijden. Aan de ene kant wordt gezegd dat activiteiten met het gezin voor het grootste deel plaatsvinden in de avond- en weekenduren. Op deze momenten moet er ook tijd worden besteed aan het zorgen voor kinderen. Niet-standaard werktijden kunnen de tijd die ouders voor kinderen hebben dus verkleinen, omdat zij juist op deze momenten niet beschikbaar zijn. Een ander aspect is een tekort aan energie door niet-standaard werktijden. Door een verstoring van een normaal slaap-wakker-ritme, als gevolg van niet-standaard werktijden, kunnen slaapproblemen en moeheid ontstaan (Shen, Botly, Chung, Gibbs, Sabanadzovic, & Shapiro, 2006). Door een tekort aan energie kan verwacht worden dat ouders minder tijd besteden met hun kinderen.

Aan de andere kant wordt gezegd dat ouders overdag meer beschikbaar zijn voor hun kinderen. Niet-standaard werktijden vergroten dus de tijd die ouders voor kinderen hebben (Wight, Raley, & Bianchi, 2008). Dit zou logischerwijs dan wel alleen gelden voor kinderen die (nog) niet naar school gaan, dus maar voor een klein deel van de kinderen. In het huidige onderzoek wordt voornamelijk gefocust op schoolgaande kinderen, namelijk kinderen van gemiddeld 10 jaar. Om deze reden wordt de hypothese gebaseerd op de eerste redenatie en wordt een negatieve relatie tussen niet-standaard werktijden en tijd met kinderen verwacht.

Hypothese 5: Wanneer een ouder niet-standaard werktijden heeft, wordt er minder tijd besteed aan kinderen dan wanneer een ouder standaard-werktijden heeft

Eerder onderzoek ondersteunt deze hypothese. Uit onderzoek van Craig & Powell (2012) blijkt namelijk dat ouders, zowel vaders als moeders, in de UK en USA met niet-standaard werkuren meer tijd besteden aan werk en minder tijd aan onder andere de zorg voor kinderen dan ouders met standaard werkuren. Ouders die op afwijkende tijden werken, besteden minder tijd aan lezen of spelen met kinderen of het helpen met huiswerk (La Valle, Arthur, Millward, Scott, & Clayden, 2002). Ander onderzoek toont aan dat *shift-work* schema's van vaders in conflict zijn met familieroutines, waardoor vaders hun kinderen minder zien (Cotterell, 1986). Moeders die in de avond werken besteden minder tijd aan routineactiviteiten dan moeders die overdag werken, terwijl dit bij vaders juist precies andersom is: werken in de avond resulteert in meer tijd in routineactiviteiten met kinderen dan overdag werken door vaders. (Bianchi, 2011).

2.3. Onderscheid in type activiteiten

Er kan onderscheid gemaakt worden in verschillende type activiteiten met kinderen, namelijk routineactiviteiten en interactieve activiteiten. Routineactiviteiten hebben te maken met de dagelijkse zorg voor kinderen, zoals een kind voeden, in bad stoppen, naar bed brengen of aankleden. Interactieve activiteiten zijn meer kwalitatieve activiteiten zoals het actief letten op kinderen, spelletjes spelen, kinderen iets leren, zoals lezen, samen spelen of helpen met het huiswerk (Roeters et al., 2009; Milkie, Kendig, Nomaguchi, & Denny, 2010; Bianchi, 2011). Routineactiviteiten hebben een meer noodzakelijk en verplicht karakter dan interactieve activiteiten. Hierdoor kunnen we verwachten dat het werk van ouders deze activiteiten in mindere mate zullen beïnvloeden, deze activiteiten moeten namelijk gebeuren. Interactieve activiteiten kunnen makkelijker uitgesteld of niet gedaan worden. Daarom kan worden verwacht dat het werk van ouders meer ten koste gaat van deze activiteiten (Roeters et al., 2008). Daarom is de verwachting voor werk en alle hierboven besproken kenmerken dat er een kleiner effect op routineactiviteiten dan op interactieve activiteiten is.

Hypothese 6: Werk en werkkenmerken van ouders hebben minder invloed op routineactiviteiten dan op interactieve activiteiten met kinderen.

Deze hypothese wordt voor het al dan niet hebben van werk deels ondersteund door onderzoek van Bianchi (2000). Werkende moeders brengen minder *quality time* met hun kinderen door dan moeders die niet werken. Er wordt door werkende moeders dus minder tijd besteed aan spelen of het leuk hebben met kinderen, dus minder tijd aan interactieve activiteiten. Er kan niet worden geconcludeerd of de tijd besteed aan routineactiviteiten gelijk blijft, daalt of stijgt, dus een vergelijking kan niet worden gemaakt. Andere onderzoeken ondersteunen deze hypothese niet. Moeders ruilen door het werken kwantiteit in voor een betere kwaliteit van tijd met hun kinderen. Er wordt minder tijd besteed door moeders aan activiteiten met kinderen waarbij weinig wordt gepraat en waarin weinig directe betrokkenheid is, van zowel moeders als kinderen (Hsin & Felfe, 2014). Er wordt vanuit gegaan dat dit vooral de routineactiviteiten betreft. Ook voor vaders blijkt te gelden dat werk een grotere impact heeft op de deelname aan routineactiviteiten, dan op hun deelname aan interactieve activiteiten. Bij moeders is er geen verschil (Roeters et al., 2009). Over de invloed van werkkenmerken op verschillende activiteiten is niets bekend uit eerder onderzoek.

2.4 Invloed van gender op het effect van werk op tijd besteed aan kinderen

Het is mogelijk dat er verschillen zijn tussen vaders en moeders in het effect van werk op tijd besteed aan kinderen. Volgens de roltheorie zijn sociale rollen gedeelde normen en verwachtingen over hoe een individu zich moet gedragen in bepaalde situaties (Renk, Roberts, Roddenberry, Luick, Hillhouse, Meehan, Oliveros, & Phares, 2003). Over de activiteiten van mannen en vrouwen bestaan ook sociale verwachtingen. Traditioneel gezien wordt aangenomen dat de man kostwinner is en de vrouw huisvrouw (Clark, 2000). Moeders worden vaak gezien als de specialist in de zorg voor de kinderen (Renk et al, 2003). Deze traditionele opvattingen blijken nog steeds de norm te zijn (Cleveland, Fisher, & Sawyer, 2015). Aan de hand hiervan kan verwacht worden dat deze heersende normen invloed hebben op het gedrag van vaders en moeders. Vanwege de heersende norm dat moeders zorgen voor kinderen, zullen zij nog steeds veel tijd besteden aan de zorg voor kinderen. Ook als moeders werken, zullen ze dit blijven doen, vanwege deze norm. Daarom kan verwacht worden dat werk van moeders niet direct invloed zal hebben op de tijd die zij besteden met kinderen. Op basis hiervan kunnen we verwachten dat de invloed van werk door moeders op de tijd die ze besteden met kinderen minder groot is, omdat vrouwen de verwachtingen waar willen of moeten maken wat betreft de zorg voor kinderen.

Hypothese 7: De invloed van werk en werkkenmerken voor moeders op tijd die wordt besteed met kinderen is kleiner dan voor vaders.

Eerder onderzoek toont aan dat werkende vaders nog steeds meer tijd dan werkende moeders investeren in werken en minder tijd investeren in activiteiten met kinderen en huishoudtaken. Tegelijkertijd leiden extra werkuren voor vaders minder snel tot *work-family conflict* dan extra werkuren voor moeders (Hill, 2005). Dit laatste zou suggereren dat de invloed van werkuren voor moeders dus groter is. Verder blijkt dat moeders meer taken op zich nemen die tijdsgebonden zijn, zoals eten of naar bed brengen, de routineactiviteiten. Een gevolg hiervan is dat moeders meer dan vaders vast zitten aan het zorgen voor kinderen op bepaalde tijden, dit geldt ook voor moeders met een voltijdbaan. Werkende moeders zijn meer beperkt dan werkende vaders in tijdsbesteding met kinderen door hun verantwoordelijkheden wat betreft de zorg voor kinderen (Craig, 2006). Hiervan uitgaand zou geconcludeerd kunnen worden dat moeders een grotere verantwoordelijkheid dragen voor de zorg voor kinderen dan vaders. Het gevolg hiervan zou kunnen zijn dat ondanks de tijd die wordt besteed aan werk, moeders op vaste tijden tijd besteden aan de zorg voor hun kinderen. De invloed van werk zou op basis van deze redenering dus kleiner zijn voor moeders. Ook ander onderzoek laat zien dat werkende vaders minder tijd besteden met hun kinderen dan dat werkende moeders dat doen. Vaders en moeders blijken wel allebei moeite te hebben met het combineren van werk en privéleven (Hill, Hawkins, Martinson, & Ferris 2003). Over het verschil tussen het effect van werkkenmerken en tijd die wordt besteed aan kinderen zijn geen resultaten uit eerdere onderzoeken bekend.

3. Methode

3.1 Data

Voor dit onderzoek is data gebruikt van de eerste wave van de survey Nieuwe Families in Nederland (NFN) (Poortman, Van der Lippe, & Boele-Woelki, 2014). Dit is onderdeel van een wetenschappelijk onderzoek van de Universiteit Utrecht en het Centraal Bureau voor Statistiek naar ouderschap anno nu onder gescheiden en niet-gescheiden gezinnen. De eerste wave is afgenomen in 2012-2013. De belangrijkste doelpopulatie van dit onderzoek bestaat uit voorheen getrouwde en samenwonende ouders in Nederland die zijn gescheiden na 2009. De controlegroepen bestaan uit getrouwde ouders, samenwonende ouders en ouders die voor 2009 gescheiden zijn. Het gaat hier in alle gevallen om ouders met kinderen die jonger zijn dan 18 jaar op het moment van sampling. Dit onderzoek neemt alleen de controlegroepen van intacte

gezinnen mee, dus gezinnen met ouders die getrouwd zijn of samenwonen (n=2173). Van deze ouders is 63,9% getrouwd en de overige 36,1% woont samen. Van de respondenten is 55,9% vrouw en 44,1% man.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft een willekeurige steekproef genomen van deze ouders. Er is een gepersonaliseerde brief gestuurd naar beide ouders waarbij werd gevraagd of ouders een internetvragenlijst wilden invullen. Daarnaast werd bij de laatste herinnering een papieren exemplaar per post gestuurd naar mensen die de survey nog niet hadden ingevuld online. Van de intacte gezinnen heeft 17% van de mensen die deze herinnering heeft gekregen de survey alsnog ingevuld op papier. Er is sprake van multi-actor data, wat inhoudt dat beide ouders uit één gezin zijn gevraagd. Van de individuen heeft 45% van de benaderde getrouwde ouders gereageerd. Op huishoudniveau is dit 56%. Bij 62% van de deelnemende huishoudens hebben beide ouders meegedaan.

Over het algemeen zijn de samples van de intacte families representatief. Er is alleen een onder-representatie van ouders met jonge kinderen, waarbij het jongste kind onder de vier jaar is. De groep met intacte gezinnen is een gestratificeerde steekproef, waardoor de verdeling van leeftijd van kinderen verschilt met die van de gescheiden populatie.

Alle respondenten die *missings* hebben op één van de gemaakte variabelen worden niet meegenomen. Na het verwijderen van deze respondenten blijven er nog 2086 respondenten over voor de analyses. De beschrijvende statistieken van de variabelen staan in tabel 1. Voor de analyses die gaan over de werkkenmerken is gebruik gemaakt van een sample met alleen werkenden, dit zijn 1856 respondenten. De beschrijvende statistieken van de sample zonder niet-werkenden staan in tabel 2.

3.2 Metingen

3.2.1. Afhankelijke variabele

Een deel van de vragen dat gesteld is in de survey en wordt gebruikt in dit onderzoek gaat over kenmerken van of activiteiten met kinderen. Alle vragen over kinderen zijn beantwoord voor één specifiek kind, het *focal child*, dit kind is geselecteerd op basis van leeftijd en is idealiter rond de 10 jaar oud.

De afhankelijke variabele is de tijd die wordt besteed met kinderen. Er is een vraag gesteld: *Hoe vaak heeft u gedurende de afgelopen maand samen met uw kind de volgende activiteiten ondernomen?*. Zoals beschreven in het theoretisch kader, gebaseerd op Bianchi (2011), kunnen activiteiten met kinderen verdeeld worden in twee categorieën, namelijk routineactiviteiten en interactieve activiteiten. In dit onderzoek zijn er drie variabelen gemaakt

die de tijd meten, één voor de totale tijd, deze neemt alle activiteiten mee, één voor alleen de routineactiviteiten en één voor de interactieve activiteiten. De volgende activiteiten worden gezien als routineactiviteiten: *uit bed halen of naar bed brengen (wassen, aan- en uitkleden); hem of haar wegbrengen en/of ophalen; samen eten*. De volgende activiteiten worden gezien als interactieve activiteiten: *voorlezen; buitenshuis vrijetijdsactiviteiten ondernemen (zoals samen sporten, naar de speeltuin of winkelen); spelen, een spelletje doen en/of knutselen (een videospel of puzzel); praten over wat hem/haar bezig houdt; helpen met school/huiswerk; televisiekijken; samen huishoudelijke taken doen en een uitvoering, sportwedstrijd etc. van hem/haar bezocht*. Deze verdeling is gemaakt aan de hand van de verdeling die gemaakt wordt door Roeters et al. (2009). De antwoordmogelijkheden zijn als volgt: 1 = *niet*, 2 = *één keer per maand*, 3 = *een aantal keer per maand*, 4 = *één keer per week*, 5 = *meerdere keren per week*, 6 = *(bijna) elke dag*, 7 = *meerdere keren per dag*. De laatste optie was: *niet van toepassing: kind is bv te jong/oud*, dit antwoord is benoemd als een *missing value*. Voor het totaal van de activiteiten is de Cronbach's Alpha 0,860, de betrouwbaarheid is hoog genoeg om deze activiteiten samen te voegen in één schaal. Dit is gedaan door het gemiddelde te nemen van alle verschillende variabelen, hiervan is een nieuwe variabele gemaakt die de totale tijd besteed aan kinderen meet. Voor de routineactiviteiten is er een Cronbach's Alpha van 0,619 gemeten, dit is niet heel hoog, maar er is toch voor gekozen om de vragen samen te voegen tot één variabele. Ook hier is het gemiddelde genomen van de verschillende activiteiten die vallen onder routineactiviteiten, waarmee een nieuwe variabele is gemaakt. Voor de interactieve activiteiten is de Cronbach's Alpha 0,821. Dit is hoog genoeg om de activiteiten samen te voegen in één variabele door het gemiddelde te nemen. Het zijn nu drie continue variabelen, waarbij geldt, hoe hoger de score, hoe vaker een activiteit wordt ondernomen. Van alle deze variabelen is de normaalverdeeldheid gecontroleerd. Voor de totale tijd is de *skewness* -0,314, voor de routineactiviteiten -0,783 en voor de interactieve activiteiten -0,192. Aangezien deze scores allemaal tussen de -1 en 1 liggen, kan geconcludeerd worden dat de variabelen allemaal een redelijk goede normale verdeling hebben. Van alle respondenten is er voor de routineactiviteiten een gemiddelde van 5,39, voor de interactie activiteiten is het gemiddelde 4,19 en voor de totale activiteiten is het gemiddelde 4,58 (zie tabel 1). Er wordt dus gemiddeld meer tijd besteed aan routineactiviteiten dan aan interactieve activiteiten. De gemiddelden voor de werkenden zijn ongeveer gelijk (zie tabel 2).

3.2.2. Onafhankelijke variabelen

De onafhankelijke variabelen bestaan uit werk en de verschillende werkkenmerken. Onder werk valt betaald werk. Of iemand betaald werk doet is bevraagd met de volgende vraag: *verricht u op dit moment betaalde arbeid?*. Op basis hiervan is een dummyvariabele gemaakt, waarbij $0 = \text{nee}$ en $1 = \text{ja}$. Van alle respondenten werkt 89 procent.

Voor alle respondenten kan ook worden gekeken naar de intensiteit van werk, op basis van het aantal werkuren. Het aantal werkuren is gemeten met de vraag: *Hoeveel uur werkt u op dit moment per week volgens uw contract?*. Voor de variabele die het aantal werkuren meet, geldt dat respondenten die niet werken de waarde 0 hebben gekregen. Het meetniveau van deze variabele is ratio, het gaat om uren per week. Respondenten werken tussen de 0 en 144 uur per week, gemiddeld 27,49 uur. Voor alleen werkenden geldt een gemiddelde van 30,90 uur per week.

Overwerk is het verschil tussen het aantal uren dat in het contract staat en het daadwerkelijk aantal gewerkte uren. Er is een variabele gemaakt die het aantal uren overwerk meet. Hiervoor zijn twee vragen gebruikt, namelijk: *hoeveel uur per week werkt u op dit moment volgens uw contract?* en *hoeveel uur werkt u op dit moment daadwerkelijk per week?*. Er is een variabele gemaakt die overwerk meet door de score van de contracturen af te trekken van de score van de daadwerkelijke uren. Alle respondenten die uitkwamen op 0 uren of een mingetal, hebben de waarde 0 gekregen voor de variabele. De variabele heeft een schaal met als meetniveau ratio, gemeten in het aantal uren overwerk per week. Werkende respondenten werken tussen de 0 en 45 uur over, gemiddeld 5,75 uur per week.

Reistijd wordt gemeten door de vraag: *hoelang moet u reizen naar uw werk?*. De variabele die aan de hand van deze vraag is gemaakt, meet de reistijd in minuten voor een enkele reis. Het is een schaal met ratio meetniveau. Werkende respondenten reizen tussen de 0 en 240 minuten voor een enkele reis van of naar hun werk. Gemiddeld is hun reistijd 24,31 minuten.

Voor de meting van de niet-standaard werktijden wordt de volgende vraag gebruikt: *liggen uw officiële werktijden altijd op doordeweekse dagen tussen 7 en 18 uur?*. Hierbij is een dummyvariabele gemaakt, waarbij $\text{ja} = 0$ en $\text{nee} = 1$, omdat het antwoord ‘nee’ aangeeft dat er sprake is van niet-standaard werktijden. De gemiddelde score is 0,29. Dit betekent dat 29 procent van de werkende respondenten niet-standaard werktijden heeft.

3.2.3 Controlevariabelen

Er zijn vijf controlevariabelen meegenomen in dit onderzoek, namelijk het aantal kinderen, de leeftijd van het *focal child*, de leeftijd van de respondent (de ouder), de sekse van

de respondent en het opleidingsniveau van de respondent. Dit zijn gangbare controlevariabelen in dit type onderzoek. De variabele die het aantal kinderen meet, is gemaakt aan de hand van de volgende vraag: *hoeveel kinderen heeft u met uw partner gekregen of geadopteerd?*. Dit is variabele met ratio meetniveau. De respondenten hebben minimaal 1 kind en maximaal 9, het gemiddelde is 2,1. Gemiddeld hebben respondenten dus twee kinderen.

De leeftijd van het kind is gemeten in jaren op het moment van de survey. De variabele die hierbij hoort is op rationiveau. De respondenten waarbij het kind ouder dan 21 was op het moment van het invullen van de survey zijn niet meegenomen. De kinderen van de respondenten waarop wordt gefocust is tussen de 0 en 21 jaar. De gemiddelde leeftijd van dit kind is 10 jaar.

Wat betreft kenmerken van ouders wordt er gecontroleerd voor sekse, leeftijd en opleidingsniveau van de respondent. Uit onderzoek van England & Srivastava (2013) blijkt dat hoger opgeleide ouders meer tijd besteden aan kinderen dan lager opgeleide ouders. De gebruikte vraag voor deze controlevariabele is: *wat is uw hoogste afgeronde opleiding?*. Er waren tien antwoordopties die gingen van lagere school niet afgemaakt (1) tot post-academisch (10). Dit is een variabele met een ordinale schaal. Het gemiddelde opleidingsniveau is 6,74, afgerond 7, wat betekent dat de gemiddelde respondent een MBO-opleiding heeft afgerond als hoogste opleiding. De leeftijd van de respondent is gemeten in jaren op het moment dat de survey werd afgenomen. De respondenten in dit onderzoek zijn tussen de 25 en 67 jaar oud, de gemiddelde leeftijd is 43 jaar. Voor de werkenden geldt een maximum van 64 jaar, het gemiddelde is gelijk. De correlatiecoëfficiënt van leeftijd van het kind en leeftijd van de ouder is 0,647, dit betekent dat er een middelmatige correlatie is tussen deze variabelen. De sekse van de respondent is bevraagd met de vraag: *wat is uw geslacht?*. Van deze variabele is een dummy gemaakt, waarbij geldt 0=man, 1=vrouw. Van alle respondenten is 56 procent vrouw, van de werkende respondenten is dit 54 procent.

Tabel 1: Beschrijvende statistieken van de afhankelijke-, onafhankelijke- en controlevariabelen voor alle respondenten

	<i>N</i>	<i>Gem</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
<i>Afhankelijk</i>					
Tijd besteed aan kinderen totaal	2086	4,582	0,974	1	7
Tijd besteed aan routineactiviteiten	2086	5,389	1,088	1	7
Tijd besteed aan interactieve activiteiten	2086	4,315	1,035	1	7
<i>Onafhankelijk</i>					
Betaald werk (ja = 1)	2086	0,89	-	0	1
Werkuren	2086	27,49	14,95	0	144
<i>Controles</i>					
Aantal kinderen	2086	2,08	0,853	1	9
Leeftijd kind	2086	10,24	3,890	0	21
Leeftijd ouder	2086	43,21	6,346	25	67
Respondent is vrouw (ja = 1)	2086	0,56	-	0	1
Opleidingsniveau respondent	2086	6,74	1,978	1	10

Tabel 2: Beschrijvende statistieken van de afhankelijke-, onafhankelijke- en controlevariabelen voor alleen werkenden (werk = 1)

	<i>N</i>	<i>Gem</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
<i>Afhankelijk</i>					
Tijd besteed aan kinderen totaal	1856	4,564	0,955	1	7
Tijd besteed aan routineactiviteiten	1856	5,36	1,066	1	7
Tijd besteed aan interactieve activiteiten	1856	4,299	1,014	1	7
<i>Onafhankelijk</i>					
Werkuren	1856	30,90	12,072	0	144
Overwerk (in uren)	1856	3,262	5,753	0	45
Reistijd enkele reis (in min)	1856	24,31	20,904	0	240
Niet-standaard werktijden (1 = ja)	1856	0,29	-	0	1
<i>Controles</i>					
Aantal kinderen	1856	2,08	-	1	9
Leeftijd kind	1856	10,15	3,905	0	21
Leeftijd ouder	1856	43,07	6,186	25	64
Respondent is vrouw (ja = 1)	1856	0,0535	-	0	1
Opleidingsniveau respondent	1856	6,87	1,903	1	10

3.3 Analyse

Voor dit onderzoek worden verschillende analyses gedaan in meerdere modellen. Er wordt gebruik gemaakt van regressieanalyses, omdat de afhankelijke variabele in alle gevallen continu is. Met de regressie kan gekeken worden in hoeverre de tijd die wordt besteed met kinderen kan worden voorspeld door werk en werkkenmerken van ouders. Er wordt eerst een analyse gedaan van werk en werkuren van alle respondenten en van werkuren van alleen werkenden. Dit wordt gedaan in twee modellen, model 1 zonder en model 2 met controlevariabelen. Vervolgens wordt een analyse gedaan voor de werkkenmerken, hierbij worden alleen werkende respondenten meegenomen, ook deze analyse is gedaan in twee modellen. Daarna is er een analyse gedaan die de verschillen tussen het effect op interactie- en routineactiviteiten toetst. Dit is gedaan voor de werkuren waarin alle respondenten zijn meegenomen en voor de werkkenmerken waarin alleen de werkende respondenten zijn meegenomen. Deze analyse is dus voor zowel de interactieve als de routineactiviteiten gedaan (model 3 en 4). Als laatste is in model 5 het interactie-effect gemeten, hierbij is de afhankelijke variabele weer de totale tijd. Er is een analyse gedaan voor de werkuren met alle respondenten. Vervolgens zijn er aparte analyses gedaan voor alle werkkenmerken met alleen de werkenden. Voor deze analyses zijn interactievariabelen gemaakt door de variabele die het geslacht van de ouders meet te vermenigvuldigen met de variabele die het aantal werkuren en de verschillende werkkenmerken meet. Er zijn dus verschillende interactievariabelen gemaakt, namelijk voor werkuren, reistijd, niet-standaard werktijden en overwerk. Door de interacties wordt gemeten in hoeverre het geslacht van de ouder invloed heeft op de relatie tussen werk en werkkenmerken van ouders en de tijd die wordt besteed met kinderen.

4. Resultaten

Hieronder worden eerst de resultaten besproken van de analyses die de invloed van werk en de intensiteit van werk (werkuren) op de totale tijd die wordt besteed met kinderen meten. Vervolgens zijn de uitkomsten van de analyses beschreven voor alleen werkenden die de invloed van de verschillende werkkenmerken meten. Daarna worden de resultaten besproken van de metingen van de invloed op de verschillende typen activiteiten. Als laatste worden de uitkomsten van de analyses van de interactie-effecten besproken.

4.1 Effect van werk(uren)

In tabel 3 staan de resultaten van de enkelvoudige en meervoudige regressies voor model 1 en 2 waarbij het effect wordt gemeten van werk en werkuren op de totale tijd besteed met kinderen. Als alle respondenten, dus ook de niet-werkenden, worden meegenomen blijkt er een negatief significant effect van werk te zijn ($b=-0,158$, $t=-2,322$, $p<0,001$). Dus werkende ouders besteden gemiddeld minder tijd aan kinderen dan niet-werkende ouders. Het effect blijft significant als de controlevariabelen worden toegevoegd ($b=-0,207$, $t=-3,883$, $p<0,001$), waarbij ook alle controlevariabelen significant zijn. De variabelen in model 2 verklaren 42,6 procent van de variantie in de totale tijd die wordt besteed met kinderen. Dit betekent dat ook geldt dat hoe meer kinderen, hoe ouder de ouder en hoe ouder het kind, hoe minder tijd er wordt besteed aan kinderen. Verder besteden vrouwen en ouders met een hoger opleidingsniveau meer tijd aan kinderen. De effectgrootte is $-0,21$ ($-0,207/SD(Y)$ met $SD(Y) = 0,974$), wat betekent dat het effect klein is. Hiermee kan hypothese 1 (*Wanneer een ouder werkt, wordt er minder tijd besteed aan kinderen dan wanneer een ouder niet werkt*) bevestigd worden, waarbij wel moet worden opgemerkt dat het effect slechts klein is.

Ook het effect van werkuren voor alle respondenten is negatief en significant ($b=-0,013$, $t=-9,152$, $p<0,001$). Naast dat het hebben van werk minder tijd voor kinderen voorspelt, blijkt ook dat hoe meer uren een ouder werkt, hoe minder tijd ze besteden aan kinderen. Ook dit effect blijft significant na het toevoegen van de controles ($b=-0,008$, $t=-5,951$, $p<0,001$), waarbij de controlevariabelen ook significant zijn en hetzelfde effect hebben als bij werk. Het effect van werkuren van alle respondenten is wel erg klein, namelijk $-0,008$ ($=-0,008/0,974$). Hierdoor kan het effect verwaarloosbaar genoemd worden. Als we de niet-werkenden uit de analyse halen, blijft het effect van werkuren negatief en significant ($b=-0,018$, $t=-10,275$, $p<0,001$). Bij mensen die werken is er dus ook een effect te zien van het aantal werkuren, meer werkuren leidt tot minder tijd voor kinderen. Na toevoegen van controles blijft het effect significant ($p=-0,008$, $t=4,462$, $p<0,001$). Ook dit effect is erg klein, namelijk $-0,008$ ($-0,008/SD(Y)$ met $SD(Y) = 0,955$). Hiermee kan ook hypothese 2 (*Hoe meer uren een ouder werkt, hoe minder tijd er wordt besteed aan kinderen*) worden bevestigd, wel weer met de kanttekening dat het gevonden effect erg klein is.

Tabel 3 Enkelvoudige en meervoudige regressies met als afhankelijke variabele de totale tijd die wordt besteed aan kinderen en als onafhankelijke variabelen werk en werkuren van alle respondenten en werkuren van werkende respondenten.

	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2
	B (sd)	B (sd)	B (sd)	B (sd)	B (sd)	B (sd)
Constante	4,722*** (0,064)	6,466*** (0,152)	4,934*** (0,044)	6,565*** (0,151)	5,132*** (0,059)	6,569*** (0,163)
Werk (1=ja)	-0,158* (.068)	-0,207*** (0,053)				
Werkuren			-0,013*** (0,001)	-0,008*** (0,001)		
Werkuren als werk =1					-0,018*** (.002)	-0,008*** (.002)
<i>Controles</i>						
Aantal kinderen		-0,132*** (0,019)		-0,134*** (0,019)		-0,136*** (0,021)
Leeftijd kind		-0,121*** (0,006)		-0,120*** (0,006)		-0,117*** (0,006)
Leeftijd ouder		-0,014*** (0,003)		-0,015*** (0,003)		-0,016*** (0,004)
Respondent is vrouw (ja = 1)		0,473*** (0,034)		0,354*** (0,041)		0,353*** (0,045)
Opleidingsniveau respondent		0,026** (0,009)		0,031*** (0,009)		0,031*** (0,009)
N	2086	2086	2086	2086	1856	1856
R ²	0,002	0,426	0,038	0,432	0,053	0,444

*p<0,05. **p<0,01. ***p<0,001.

4.2 Effect van werkkenmerken

In tabel 4 staan de uitkomsten van de enkelvoudige en meervoudige regressie die zijn gedaan om het effect van werkkenmerken op de totale tijd die wordt besteed met kinderen te meten. In het model zonder controlevariabelen (model 1) is een negatief en significant effect te zien van reistijd ($b=-0,004$, $t=-3,827$, $p<0,001$) en van overwerk ($b=-0,011$, $t=-2,798$, $p=0,005$). Dus hoe langer de reistijd en hoe meer uren overwerk, hoe minder tijd er wordt besteed aan kinderen. Het effect van niet-standaard werktijden is niet significant, ook niet na toevoegen van controles. Door het toevoegen van de controles blijft het effect van reistijd significant ($b=-0,003$, $t=-3,470$, $p=0,001$), maar het significante effect van overwerk verdwijnt, het lijkt er dus op dat het gevonden effect in model 1 een schijneffect is. Dit effect verdwijnt wanneer de variabele sekse van de respondent (vrouw) of de variabele leeftijd van de ouder wordt toegevoegd. Het blijkt dus dat van de werkkenmerken alleen reistijd een significante invloed heeft op de totale tijd die wordt besteed aan kinderen. Het gevonden effect van reistijd is wederom klein, namelijk $-0,03$ ($-0,003/SD(Y)$ met $SD(Y) = 0,955$). Dit betekent dat hypothese 3 (*Hoe meer reistijd van en naar het werk een ouder heeft, hoe minder tijd er wordt besteed aan kinderen*) kan worden bevestigd, wel met een klein gevonden effect. Hypothese 4 (*Hoe meer uren een ouder moet overwerken, hoe minder tijd er wordt besteed aan kinderen*) en hypothese 5 (*Wanneer een ouder niet-standaard werktijden heeft, wordt er minder tijd besteed aan kinderen dan wanneer een ouder standaard-werktijden heeft*) moeten op basis van de resultaten worden verworpen.

Tabel 4 Enkelvoudige en meervoudige regressie met als afhankelijke variabele de totale tijd voor kinderen en als onafhankelijke variabelen de verschillende werkkenmerken. Analyses voor alleen werkenden (werk=1)

	Model 1	Model 2
	B (sd)	B (sd)
Constante	4,725*** (0,039)	6,311*** (0,151)
Reistijd	-0,004*** (0,001)	-0,003*** (0,001)
Niet-standaard werktijden	-0,89 (0,049)	-0,038 (0,037)
Overwerk	-0,011** (0,004)	-0,002 (0,003)
<i>Controles</i>		
Aantal kinderen		-0,136*** (0,021)
Leeftijd kind		-0,119*** (0,006)
Leeftijd ouder		-0,015*** (0,004)
Respondent is vrouw (ja = 1)		0,452*** (0,036)
Opleidingsniveau respondent		0,033*** (0,009)
N	1856	1856
R ²	0,013	0,441

*p<0,05. **p<0,01. ***p<0,001.

4.3 Effecten op verschillende type activiteiten

Hypothese 6 voorspelt dat werk en werkkenmerken van ouders minder invloed hebben op routineactiviteiten dan op interactieve activiteiten met kinderen. We kunnen dus verwachten dat het effect op routineactiviteiten minder sterk is. Het blijkt dat het effect van werkuren op routineactiviteiten ($b=-0,008$, $t=-4,799$, $p<0,001$) en interactieve activiteiten ($b=-0,008$, $t=5,403$, $p<0,001$) beiden negatief en significant zijn (zie tabel 5). De effectgroottes verschillen wel, hoewel minimaal. Voor routineactiviteiten is het effect $-0,0074$ ($-0,008/SD(Y)$ met $SD(Y) = 1,088$) en voor interactieve activiteiten is het effect $-0,0077$ ($-0,008/SD(Y)$ met $SD(Y) = 1,035$). Dit betekent dat het effect voor beide activiteiten erg klein of zelfs verwaarloosbaar is, waardoor ook het minimale verschil tussen de effectgroottes als verwaarloosbaar gezien kan worden. Dit betekent dat er geen of nauwelijks verschil is tussen

het effect van werkuren op routineactiviteiten en interactieve activiteiten. Hiermee kan hypothese 6 voor het aantal werkuren van ouders niet bevestigd kan worden.

Door een analyse met alleen de werkenden kan iets gezegd worden over de invloed van de verschillende werkkenmerken. Het effect van reistijd is voor beide typen activiteiten significant. De regressiecoëfficiënt van routineactiviteiten is iets groter ($b=-0,003$, $t=-2,8$, $p=0,005$) dan de regressiecoëfficiënt van interactieve activiteiten ($b=-0,002$, $t=-2,692$, $p=0,007$). De effectgrootte voor de routineactiviteiten is $-0,003$ ($-0,003/SD(Y)$ met $SD(Y) = 1,066$). Voor interactieve activiteiten is dit $-0,002$ ($-0,002/SD(Y)$ met $SD(Y) = 1,014$). Dit verschil is zo klein dat we kunnen stellen dat het verschil verwaarloosbaar is en dat er geen verschil is in het effect van reistijd tussen routine- en interactieve activiteiten. Het effect van niet-standaard werktijden is voor beide activiteiten niet significant, dus daar kan verder niks over worden gezegd op basis van deze resultaten. Het effect van overwerk is niet significant voor de interactieve activiteiten maar wel voor de routineactiviteiten ($b=-0,013$, $t= -3,341$, $p=0,001$). Voor de routineactiviteiten is de effectgrootte $-0,01$ ($-0,013/SD(Y)$ met $SD(Y) = 1,066$), wat ook aangeeft dat het effect erg klein is. Dit betekent dat het hebben van meer uren overwerk een groter negatief effect heeft op de routineactiviteiten dan op de interactieve activiteiten. Dus hoe meer uren overwerk, hoe minder tijd er wordt besteed aan routineactiviteiten met kinderen. Kanttekening bij dit resultaat is ook dat het effect erg klein is. Hiermee kan hypothese 6 (*werk en werkkenmerken van ouders hebben minder invloed op routineactiviteiten dan op interactieve activiteiten met kinderen*) voor geen van de werkkenmerken worden bevestigd. Er is geen verschil gevonden voor niet-standaard werktijden en reistijd, voor overwerk is een sterker effect gevonden dan voor de interactieve activiteiten, terwijl de verwachting een minder sterk effect was.

Tabel 5 Meervoudige regressies met als afhankelijke variabelen de routine- en de interactieve activiteiten en als onafhankelijke variabelen de werkuren (alle respondenten) en de werkkenmerken (alleen werkenden)

	Model 3		Model 4	
	Routine	Interactief	Routine	Interactief
	B (sd)	B (sd)	B (sd)	B (sd)
Constante	6,210*** (0,196)	6,598*** (0,164)	5,955*** (0,196)	6,330*** (0,165)
Werkuren	- 0,008*** (0,002)	-0,008*** (0,001)		
Reistijd			-0,003** (0,001)	-0,002** (0,001)
Niet-standaard werktijden			-0,022 (0,048)	-0,034 (0,040)
Overwerk			-0,013*** (0,004)	0,001 (0,003)
<i>Controles</i>				
Aantal kinderen	-0,064* (0,025)	-0,157*** (0,021)	-0,071** (0,027)	-0,160*** (0,023)
Leeftijd kind	- 0,092*** (0,007)	-0,119*** (0,006)	-0,093*** (0,008)	-0,116*** (0,007)
Leeftijd ouder	-0,000	-0,021*** (0,004)	-0,001 (0,005)	-0,020*** (0,004)
Respondent is vrouw (ja = 1)	0,524*** (0,054)	0,295*** (0,045)	0,0617*** (0,047)	0,394*** (0,039)
Opleidingsniveau respondent	0,031** (0,011)	0,030*** (0,009)	0,036** (0,012)	0,031** (0,010)
N	2086	2086	1856	1856
R ²	0,225	0,399	0,241	0,404

*p<0,05. **p<0,01. ***p<0,001.

4.4 Het interactie-effect van gender

In tabel 6 staan de resultaten van de analyses waarmee is gekeken in hoeverre er een verschil is in het effect van werk en werkkenmerken op de totale tijd besteed met kinderen tussen moeders en vaders. Het blijkt dat geen van de interactie-effecten significant is, wat betekent dat er geen significant verschil is tussen moeders en vaders in dit effect. Hiermee kan hypothese 7 (*De invloed van werk en werkkenmerken voor moeders op tijd die wordt besteed met kinderen is kleiner dan voor vaders*) niet worden bevestigd.

Tabel 6 Meervoudige regressies met als afhankelijke variabele de totale tijd, als onafhankelijke variabelen de werkuren (alle respondenten) en de werkkenmerken (alleen werkenden) en de interactietermen van de onafhankelijke variabelen.

	Model 5.1 (Werkuren)	Model 5.2 (Reistijd)	Model 5.3 (Niet-standaard werktijden)	Model 5.4 (Overwerk)
	B (sd)	B (sd)	B (sd)	B (sd)
Constante	6,830*** (0,165)	6,253*** (0,152)	6,295*** (0,151)	6,302*** (0,151)
Respondent is vrouw (1=ja)	0,279** (0,088)	0,519*** (0,053)	0,465*** (0,041)	0,448*** (0,038)
Werkuren	-0,009*** (0,002)			
Reistijd		-0,002 (0,001)		
Niet-standaard werktijden			-0,065 (0,054)	
Overwerk				-0,006 (0,004)
<i>Interacties</i>				
Werkuren X vrouw	0,003 (0,003)			
Reistijd X vrouw		-0,003 (0,002)		
Niet-standaard werktijden X vrouw			0,062 (0,074)	
Overwerk X vrouw				0,010 (0,005)
<i>Controles</i>				
Aantal kinderen	-0,133*** (0,019)	-0,137*** (0,021)	-0,132*** (0,021)	-0,136*** (0,021)
Leeftijd kind	-0,120*** (0,006)	-0,120*** (0,006)	-0,118*** (0,006)	-0,118*** (0,006)
Leeftijd ouder	-0,016*** (0,003)	-0,014*** (0,004)	-0,016*** (0,004)	-0,016*** (0,004)
Opleidingsniveau respondent	0,030*** (0,009)	-0,34*** (0,009)	0,026** (0,009)	0,028** (0,009)
N	2086	1856	1856	1856
R ²	0,431	0,442	0,438	0,439

*p<0,05. **p<0,01. ***p<0,001.

5. Conclusie & discussie

Het doel van dit onderzoek was om antwoord te krijgen op de volgende vraag: wat is de invloed van werk en werkkenmerken van ouders op de hoeveelheid tijd die besteed wordt aan kinderen en verschilt dat effect tussen moeders en vaders? Er is hierbij ook gekeken of er verschil is van het effect op verschillende soorten activiteiten, de interactieve en routineactiviteiten. Dit is één van de eerste onderzoeken die op microniveau kijkt naar het effect van reistijd en overwerk van ouders op tijd die wordt besteed met kinderen. Ook is dit onderzoek uniek, omdat specifiek voor deze kenmerken wordt gekeken naar het verschil in tijd die wordt besteed aan routine- en interactieve activiteiten.

Uit dit onderzoek blijkt dat wanneer ouders werken zij minder tijd besteden aan activiteiten met hun kinderen, hoewel het gevonden effect klein is. Dit komt overeen met resultaten van het onderzoek van Bianchi (2000) en Hsin & Felfe (2014), waarin werd gevonden dat werkende moeders minder tijd besteden met hun kinderen dan niet-werkende moeders. Ook geldt hoe meer uren ouders werken, hoe minder tijd zij besteden met hun kinderen. Dit komt overeen met de verwachting en met de resultaten van het onderzoek van Jacobs & Kelley (2006) en Roeters et al. (2008), waarin dit effect ook voor vaders werd gevonden. De *time availability approach* lijkt dus van toepassing, er is minder tijd voor kinderen doordat ouders tijd besteden aan hun werk (Roeters et al., 2009). Ook dat ouders minder energie hebben door het werken zou een rol kunnen spelen in het negatieve effect (Roeters et al., 2008). Er moet wel genoemd worden dat het gevonden effect erg klein is. Dit zou kunnen betekenen dat de tijd met kinderen in grote mate wordt beschermd, zoals werd gesteld door Bianchi (2000). Zoals verwacht spelen de negatieve effecten van reistijd op tijd met kinderen een grotere rol dan de positieve effecten, meer reistijd leidt tot minder tijd die wordt besteed met kinderen. Echter is ook dit gevonden effect klein. Dit zou kunnen betekenen dat toch ook de positieve effecten van reistijd een rol spelen. Uit reistijd kan bijvoorbeeld energie worden gehaald (StGeorge & Fletcher, 2012), wat kan leiden tot meer energie en tijd om te besteden aan kinderen. Er wordt geen effect gevonden van het aantal uren overwerk. Ook wordt geen effect gevonden van het hebben van niet-standaard werktijden.

Er is ook onderzocht of er een verschil is tussen het effect van werk en werkkenmerken op de tijd die wordt besteed aan routineactiviteiten en interactieve activiteiten. Het bleek dat voor het aantal werkuren dit verschil er niet is. Voor alleen werkenden geldt dat er geen verschillen zijn in het effect van reistijd en niet-standaard werktijden. Voor overwerk geldt dat hoe meer uren overwerk, hoe minder tijd er wordt besteed aan routineactiviteiten. Ook dit gevonden effect is erg klein. Dit resultaat komt niet overeen met de verwachting. Er werd

namelijk verwacht dat het effect op routineactiviteiten kleiner zou zijn, omdat deze activiteiten een verplicht karakter hebben (Roeters et al., 2008). Een verklaring voor dit resultaat kan zijn dat, zoals ook al bleek uit eerder onderzoek (Hsin & Felfe, 2014), ouders kwantiteit inruilen voor een betere kwaliteit van tijd hun kinderen, dus de tijd niet koste laten gaan van interactieve activiteiten, maar eerder van routineactiviteiten. Verder is er geen verschil gevonden in het effect van werk en werkkenmerken op de totale tijd die wordt besteed met kinderen tussen vaders en moeders. De verwachting was dat de invloed van werk en werkkenmerken op moeders kleiner zou zijn, vanwege de heersende norm over de rolverdeling van mannen en vrouwen.

Er is een aantal kanttekeningen te noemen bij dit onderzoek en de resultaten. Ten eerste over de operationalisatie van overwerk en werkuren. Wanneer respondenten een nulurencontract hebben, is het aantal werkuren in dit onderzoek nul en het aantal uren overwerk is het gemiddeld aantal werkuren per week. Er is geen sprake van overwerk bij deze respondenten, terwijl dit wel zo is meegenomen in dit onderzoek. Dit zou invloed kunnen hebben op de resultaten die het effect van werkuren en van overwerk meten. Een andere limitatie is dat er geen test is gedaan die het verschil in het effect tussen routine- en interactieve activiteiten bekijkt. Hierdoor zouden de uitspraken over deze verschillen minder betrouwbaar kunnen zijn. Verder is in dit onderzoek niet meegenomen in hoeverre er een effect is van partnereffecten. Er is dus niet gekeken wat er gebeurt met het effect van werk en werkuren als tegelijk ook wordt gekeken naar of de partner werkt en welke werkkenmerken hierbij horen voor de partner. Het is mogelijk dat dit effect heeft op de keuzes die ouders maken wat betreft de tijd die ze besteden aan kinderen. Vervolgonderzoek zou werk en kenmerken van werk van beide ouders kunnen meten. Ook zou gekeken kunnen worden naar het verschil van dit effect tussen eenoudergezinnen en tweeoudergezinnen. Verder zou het interessant zijn als verder onderzoek gaat kijken naar de verschillen in gezinnen met wel- en niet-schoolgaande kinderen. Of een kind naar school gaat heeft invloed op wanneer een kind thuis is en dus ook wanneer ouders tijd zouden kunnen besteden aan hun kinderen. Ook zouden meer werkkenmerken meegenomen kunnen worden in vervolgonderzoek. Er zouden namelijk meer factoren van werk invloed kunnen hebben op de tijd en energie die ouders over hebben voor hun kinderen.

Al met al kan uit dit onderzoek worden geconcludeerd dat er een effect van werk van ouders op tijd met kinderen is, maar dat dit effect klein is. Ook het effect voor de werkkenmerken is klein. Hierdoor kan aangenomen worden dat ouders tijd met hun kinderen gelukkig nog steeds belangrijk vinden, ondanks dat ze ook veel tijd (moeten) besteden aan werken.

ACKNOWLEDGMENT

“The NFN data were collected by Utrecht University in collaboration with Statistics Netherlands (CBS) and were funded by grant 480-10-015 from the Medium Investments Fund of the Netherlands Organization for Scientific Research (NWO) and by Utrecht University.”

Literatuur

- Barnes, C. M., Wagner, D. T., & Ghumman, S. (2012). Borrowing from sleep to pay work and family: Expanding time-based conflict to the broader nonwork domain. *Personnel Psychology*, 65(4), 789-819.
- Bianchi, S. M. (2000). Maternal employment and time with children: Dramatic change or surprising continuity?. *Demography*, 37(4), 401-414.
- Bianchi, S. M. (2011). Family change and time allocation in American families. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 638(1), 21-44.
- Beckers, D. G. J. (2008). *Overtime work and well-being: opening up the black box* (Proefschrift). Verkregen van https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/65563/65563_overwoanw.pdf?sequence=1
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2019, 14 februari) *Arbeidsdeelname, vanaf 1969*. Geraadpleegd van <https://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83752NED&D1=6&D2=a&D3=0,4-6&D4=a&HD=170913-1437&HDR=G2,T&STB=G1,G3>
- Clark, S. C. (2000). Work/family border theory: A new theory of work/family balance. *Human relations*, 53(6), 747-770.
- Cleveland, J. N., Fisher, G. G., & Sawyer, K. B. (2015). Work–life equality: The importance of a level playing field at home. *Gender and the work-family experience* (pp. 177-199). Springer, Cham.
- Cotterell, J. L. (1986). Work and community influences on the quality of child rearing. *Child Development*, 57(2) 362-374.
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & society*, 20(2), 259-281.
- Craig, L., & Powell, A. (2012). Dual-earner parents’ work-family time: the effects of atypical work patterns and non-parental childcare. *Journal of Population Research*, 29(3), 229-247.

- Dotti Sani, G. M., & Treas, J. (2016). Educational gradients in parents' child-care time across countries, 1965–2012. *Journal of Marriage and Family*, 78(4), 1083-1096.
- England, P., & Srivastava, A. (2013). Educational differences in US parents' time spent in child care: The role of culture and cross-spouse influence. *Social Science Research*, 42(4), 971-988.
- Gauthier, A. H., Smeeding, T. M., & Furstenberg Jr, F. F. (2004). Are parents investing less time in children? Trends in selected industrialized countries. *Population and development review*, 30(4), 647-672.
- Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of management review*, 10(1), 76-88.
- Greenhaus, J. H., & Powell, G. N. (2006). When work and family are allies: A theory of work-family enrichment. *Academy of management review*, 31(1), 72-92.
- Han, W. J. (2004). Nonstandard work schedules and child care decisions: Evidence from the NICHD study of early child care. *Early Childhood Research Quarterly*, 19(2), 231-256.
- Heymann, S. J., & Earle, A. (2001). The impact of parental working conditions on school-age children: The case of evening work. *Community, Work & Family*, 4(3), 305-325.
- Hill, E. J., Hawkins, A. J., Märtinson, V., & Ferris, M. (2003). Studying "working fathers": Comparing fathers' and mothers' work-family conflict, fit, and adaptive strategies in a global high-tech company. *Fathering*, 1(3), 239.
- Hill, E. J. (2005). Work-family facilitation and conflict, working fathers and mothers, work-family stressors and support. *Journal of Family issues*, 26(6), 793-819.
- Hsin, A., & Felfe, C. (2014). When does time matter? Maternal employment, children's time with parents, and child development. *Demography*, 51(5), 1867-1894.
- Hulst, van der, M., & Geurts, S. (2001). Associations between overtime and psychological health in high and low reward jobs. *Work and Stress*, 15(3), 227-240.
- Jacobs, J. N., & Kelley, M. L. (2006). Predictors of paternal involvement in childcare in dual-earner families with young children. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 4(1).
- Jain, J., & Lyons, G. (2008). The gift of travel time. *Journal of transport geography*, 16(2), 81-89.
- Jansen, N. W., Kant, I., Nijhuis, F. J., Swaen, G. M., & Kristensen, T. S. (2004). Impact of worktime arrangements on work-home interference among Dutch employees. *Scandinavian Journal of Work Environment and Health*, 30(2), 139-148.

- Kendig, S. M., & Bianchi, S. M. (2008). Single, cohabitating, and married mothers' time with children. *Journal of Marriage and Family*, 70(5), 1228-1240.
- Lautsch, B. A., & Scully, M. A. (2007). Restructuring time: Implications of work-hours reductions for the working class. *Human relations*, 60(5), 719-743.
- La Valle, I., Arthur, S., Millward, C., Scott, J., & Clayden, M. (2002). *Happy families? Atypical work and its influence on family life*. Bristol, UK: The Policy Press
- Li, J., Johnson, S. E., Han, W. J., Andrews, S., Kendall, G., Strazdins, L., & Dockery, A. (2014). Parents' nonstandard work schedules and child well-being: A critical review of the literature. *The journal of primary prevention*, 35(1), 53-73.
- Malinen, K., Kinnunen, U., Tolvanen, A., Rönkä, A., Wierda-Boer, H., & Gerris, J. (2010). Happy spouses, happy parents? Family relationships among Finnish and Dutch dual earners. *Journal of Marriage and Family*, 72(2), 293-306.
- Milkie, M. A., Kendig, S. M., Nomaguchi, K. M., & Denny, K. E. (2010). Time with children, children's well-being, and work-family balance among employed parents. *Journal of Marriage and Family*, 72(5), 1329-1343.
- Nock, S. L., & Kingston, P. W. (1988). Time with children: The impact of couples' work-time commitments. *Social Forces*, 67(1), 59-85.
- Nylen, L., Voss, M., & Floderus, B. (2001). Mortality among women and men relative to unemployment, part time work, overtime work, and extra work: a study based on data from the Swedish twin registry. *Occupational and Environmental Medicine*, 58(1), 52-57.
- Poortman, A., Van der Lippe, T. & Boele-Woelki, K. (2014). Codebook of the survey New Families in the Netherlands (NFN). First wave. Utrecht: Utrecht University.
- Presser, H. B. (1988). Shift work and child care among young dual-earner American parents. *Journal of Marriage and the Family*, 133-148.
- Rapoport, B., & Le Bourdais, C. (2008). Parental time and working schedules. *Journal of Population Economics*, 21(4), 903-932.
- Renk, K., Roberts, R., Roddenberry, A., Luick, M., Hillhouse, S., Meehan, C., Oliveros, A., & Phares, V. (2003). Mothers, fathers, gender role, and time parents spend with their children. *Sex Roles*, 48(7-8), 305-315.
- Roeters, A., Van der Lippe, A. G., & Kluwer, E. S. (2008). Staat het gezinsleven onder druk? De samenhang tussen werkeisen van ouders en routine en interactieve activiteiten met kinderen. *Mens & Maatschappij*, 83(4), 325-342.

- Roeters, A., Van Der Lippe, T., & Kluwer, E. S. (2009). Parental work demands and the frequency of child-related routine and interactive activities. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1193-1204.
- Sayer, L. C., Bianchi, S. M., & Robinson, J. P. (2004). Are parents investing less in children? Trends in mothers' and fathers' time with children. *American journal of sociology*, 110(1), 1-43.
- Shen, J., Botly, L. C., Chung, S. A., Gibbs, A. L., Sabanadzovic, S., & Shapiro, C. M. (2006). Fatigue and shift work. *Journal of sleep research*, 15(1), 1-5.
- Spurgeon, A., Harrington, J. M., & Cooper, C. L. (1997). Health and safety problems associated with long working hours: a review of the current position. *Occupational and environmental medicine*, 54(6), 367-375.
- StGeorge, J. M., & Fletcher, R. J. (2012). Time for work, commuting, and parenting? Commuting parents' involvement with their children. *Community, Work & Family*, 15(3), 273-291.
- Wight, V. R., Raley, S. B., & Bianchi, S. M. (2008). Time for children, one's spouse and oneself among parents who work nonstandard hours. *Social Forces*, 87(1), 243-271.